

УДК 808.2: 801.6:159.93

DOI: 10.20535/2077-7264.2(76).2022.266018

© **О. В. Тріщук**, д-р наук із соц. ком., проф., **І. О. Мельник**, магістрантка, КПІ ім. Ігоря Сікорського, м. Київ, Україна

КОРОТКИЙ ВІРШОВАНИЙ ТЕКСТ ДЛЯ ДІТЕЙ: ЕВОЛЮЦІЯ, ПЕРЦЕПЦІЯ, РЕДАГУВАННЯ

Описано підходи до редагування короткого віршованого тексту для дітей старшого дошкільного віку. Досліджено психологію сприймання цього різновиду текстів з урахуванням перцептивних особливостей зазначеної вікової категорії читачів. Доведено, що старші дошкільники психологічно налаштовані на сприйняття образів і тому надають перевагу коротким формам віршованого тексту з превалюванням ілюстративного матеріалу.

Ключові слова: короткий віршований текст; редагування; редактор; модель; сприйняття; освіта; дитяча психологія.

Постановка проблеми

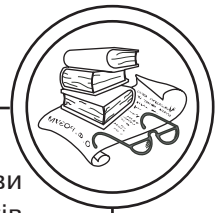
Розвиток передових технологій у формах, які неминуче позначаються на психологічному стані людини, зумовлює посилену увагу науковців до її емоційного становлення. Важливою науковою проблемою, що потребує ретельного вивчення, є передусім стани психіки дітей, здатної видозмінюватись під впливом на них інформаційно-комунікативних технологій.

Сучасні гаджети стали невід'ємною частиною життя та стимулом розвитку дитини, і тому, щоб захопити її до читання традиційної друкованої літератури, нині потрібно вдаватися до ефективних методів викладу інформації вже в альтернативних варіантах друкованих творів, — наприклад, у коротких креолізованих віршованих текстах з їх оптично-знаковою системою організації. Тому актуаль-

ним є осучаснити професійні вміння редактора, необхідні для роботи з такими віршованими текстами, запропонувавши дієву методику їх редакторської підготовки.

Аналіз попередніх досліджень

Короткий віршований текст — це насамперед «спосіб реконструкції концептуальних структур авторської свідомості й когнітивні механізми текстобудови, що характеризується тенденцією до витлумачення поняття віршотворення» [1, С. 102]. Термін «віршотворення» походить з англійської мови та є буквральним перекладом словосполучення «poetry writing». Уперше він був уведений Т. Еліопулос і Т. Моффеттом [2] й означав процес творення віршованого тексту.

Н. Г. Ходаковська описує віршований текст «як різновид художнього тексту, який має свій зміст і форму, цільний віршований ряд; функціонує під впливом екстралінгвальних, соціокультурних, психологічних чинників. Взаємодія таких елементів, як мелодика, строфіка, стилістика, ритм, викликають у свідомості читача певний ефект праймінгу» [3, С. 54].

У висновку дослідників віршованості нині зазвичай узагальнюється, що віршований текст — це твір ритмічної форми, який складається з окремих рядків, побудованих на чергуванні наголошених і ненаголошених складів, що емоційно увиразнюють оцінне ставлення мовця до предмета його висловлювання з розрахунком на естетичне враження. В онтологічному контексті його трактують

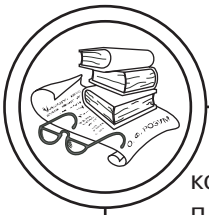
як «процес використання мови для вираження думок, почуттів і спостережень» [4, С. 5].

Поетичний ритм у віршуванні є багаторівневою системою мовних і мовленнєвих засобів. Традиційно виокремлюють первинні та вторинні компоненти його мовленнєвого аспекту [5, С. 586–587] (рис.). До первинних належить метричний каркас (специфіка взаємодії ритму та метру) віршованого тексту та фонетичні засоби. До вторинних — семантико-синтаксичні та графічні засоби».

За допомогою ритмічності, а також підвищеної емоційності й образності віршований текст постає як багаточарова текстова система, покликана насамперед формувати в юного читача естетичне враження. Кваліфікований автор віршів для дітей здатен перетворити такий текст у цілісну

Компоненти мовленнєвого ритму. Адаптовано за: [5, С. 587–588]

комунікативну систему, яка охоплює його загальну ерудицію, здатність оперувати «дитячою мовою», уміння зацікавити свою аудиторію, уникаючи при цьому надмірного дидактизму або ж імітування дитячої мови. А головне — автор мусить уміти працювати з віршованим текстом, орієнтуючись на світогляд та особливості сприйняття світу дітьми конкретної вікової категорії (в нашому разі — старшого дошкільця).

Мета роботи

Структурувати по-новому підходи до редагування короткого віршованого тексту на основі психології його сприймання сучасними дітьми старшого дошкільного віку; узагальнити напрями роботи редактора з коротким віршованим текстом для дітей старшого дошкільного віку як альтернативно-доповнювальним стосовно до впливу електронних засобів комунікації.

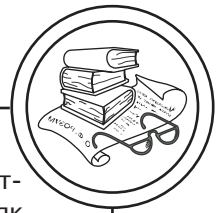
Результати проведених досліджень

Старший дошкільний вік — це «період розвитку рухової активності, допитливості та уяви» [6, С. 16]. Дитина активно засвоює знання про нові для неї явища, незвичні властивості предметів, поступово вдосконалюються сенсорні канали її сприйняття навколишнього світу. Розвивається мовлення, розширюється словниковий запас, дитина через текст засвоює слова на позначення особливостей предметів і явищ. Так формується сенсорно-перцептивний етап розвитку старшого дошкільника, важливий для сприйняття віршованих текстів.

Не менш важливою для цього є інфантична картина світу, тобто «образ реальності, що створюється в процесі фізичного та психоментального розвитку дитини. Це сприяє формуванню її базових уявлень про світобудову» [7, С. 6]. Залежно від цілісності світогляду дитина старшого дошкільного віку починає використовувати механізми критичного мислення та опановує сукупність знань про світ, відображених безпосередньо в мові. Унаслідок такої синергії дошкільник формує базисні вподобання щодо віршованих текстів, які закарбовуються в його пам'яті на підсвідомому рівні.

Істотну роль у сприйнятті дитиною віршованого тексту відіграє його оптично-знакова система. У редакційно-видавничому спектрі завдань її виражено в дотриманні цілісної ідеї віршованого видання, генеруванні його автором незвичних смислів, спеціальному мовно-стилістичному оформленні тощо. Накреслення тексту віршів, його шрифтова гарнітура, способи типографського складання, експериментування з літерами як із самодостатніми семантичними структурами спрацьовують у старшого дошкільника на асоціативному рівні, що апелює до сприйняття ним віршованого тексту в цілому.

Важливе місце в перцепції коротких віршованих творів старшими дошкільниками посідають художньо-інформаційні структури — малюнки, репродукції картин, ілюстрації. Редактор має враховувати кожен цей формотвірний елемент, адже він у комплексі з рештою подібних впливає на когнітивний розвиток дошкільника, а когнітивні структури «визначають,

що дитина виділяє в середовищі, тобто до чого акомодується та як це нею інтерпретується» [8, С. 46]. Найцікавішими для дошкільників традиційно є креолізовані тексти, у яких «вербально виражена інформація сполучається із зображенням; вербальні й зображувальні компоненти утворюють візуальне, структурне, змістове й функціональне ціле, яке забезпечує комплексний, прагматичний вплив на адресата» [9, С. 159–160]. Тобто поєднання зображень з текстом змінює в цілому сприйняття його змісту та економить час дитини-читача, оскільки не вимагає тривалого осмислення інформації.

Важливим структурним елементом перцептивного процесу, який потребує редакторської уваги при створенні видань дитячої поезії, є ритмомелодика їх текстів, адже вона першочергово впливає на розвиток темпо-ритмічного чуття дітей старшого дошкільного віку, підвищує їх інтерес до слова та мови. Вдало ритмізовані тексти дошкільник легко запам'ятовує, переказує у віршованій формі на свій лад, а якщо цей текст ще й короткий, то сприймання його юним читачем невимушено активізується. Відтак спостерігаємо прямий вплив такої поезії на розумову, творчу діяльність дитини, яка вводить вірш чи окремі його рядки до «арсеналу» своїх словесних образів, понять, або як супроводжувальний фон, чи навіть як спеціальну частину діяльності — декламацію вірша.

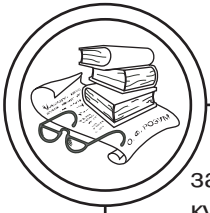
На повноцінну перцепцію віршованих текстів істотно впливають комунікаційні канали їх сприйняття старшим дошкільником. Вибір цих каналів нині залежить не

так від доступних дитині пристроїв електронної комунікації, як від допоміжної особи (батьків, дідуся чи бабусі, вихователя, старшого брата, сестри та ін.), яка істотно впливає на соціальне та культурне формування дитини.

Отже, дитяче сприйняття — багатоконпонентна структура, яку має обов'язково брати до уваги автор під час створення та редактор — у процесі видавничого опрацювання коротких віршованих текстів. Старші дошкільники, які ростуть і формуються з електронними гаджетами в руках, уже психологічно налаштовані на сприйняття образів і надають перевагу коротким текстам з превалюванням ілюстративного матеріалу.

Перед початком роботи з текстом зазначеного різновиду редактор має зважено «оцінити його тематику та комунікативно-виховний потенціал» [10, С. 97–100]. Після цього важливо проаналізувати сюжетну основу його компактної композиції, і зокрема те, наскільки вона відповідає логічній структурі викладу інформації тощо. Далі редактор повинен зацентувати увагу на образно-емоційному та ігровому компонентах. Звичайно ж, потрібно приділити увагу фактологічному складникові тексту та його доступності для дитини 5–7 років. Варто також на початку роботи проаналізувати ілюстративний ряд майбутнього видання у цілому, а вже потім переходити безпосередньо до практичного редагування.

На етапі знайомства з коротким віршованим твором редактор має оцінити його мовне оформлення: від цього залежить, наскільки ефективно дитина опанує навичку читання, розпочне формування

загальної мовної і мовленнєвої культури. Як зазначає Е. Огар, «тексти дитячих творів слід аналізувати не лише на відповідність мовним нормам, у тому числі стилістичним, а й на відповідність нормам психолінгвістичного та лінгводидактичного характеру» [10, С. 124]. Редактору належить детально та прискіпливо розглянути лексичну й граматичну базу тексту, яка є запорукою успіху віршів серед юних читачів. Лексика їх повинна відповідати віковій категорії дитини та заявленій тематичі видання, у якому опубліковано ці короткі віршовані тексти. Також редактор має звернути увагу на шрифт майбутнього видання (його кегль, гарнітуру, накреслення), формат, додаткові акцентуаційні елементи.

Потрібно також приділити увагу цілісності фактологічної інформації в авторському викладі поезій. Варто зважати на повноту першочергової концепції вірша, адже, удаючись до конденсації викладу матеріалу, авторам не завжди щастить зберегти й донести до читачів їх первинну ідею. Редактору важливо прослідкувати, наскільки тематика та стилістика тексту є доречними для короткої віршованої форми.

Огляд ілюстративного матеріалу варто розпочинати із оцінювання цілісного дизайну книги, у якій будуть опубліковані короткі віршовані тексти. Адже, як справедливо зазначає О. Мельник, «основні проблеми, що постають перед дизайнером, — єдність змісту та форми, вираженість дизайну, органічний зв'язок між стилістикою ілюстрацій та формальними ознаками додаткових конструктивних елементів» [11, С.

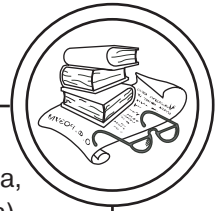
192]. Тому одним з основних обов'язків редактора є проконтролювати, чи створено дизайн видання адекватно до його загальної авторської концепції.

Варто прослідкувати також, наскільки ілюстрації відповідають тематичі того чи іншого віршованого твору, чи доречно вони поєднуються між собою по всьому виданню. Особливої уваги редактора потребують креолізовані тексти, де ілюстративний матеріал переважає над текстовим. У цьому разі варто оцінити баланс усіх складників цього виду текстів і проконтролювати їх вплив на психіку дитини. Ілюстрація — домінуючий елемент дитячої книги за визначенням. Тож основне завдання редактора на цьому етапі — простежити, щоб ілюстративний матеріал відповідав об'єктивному сприйняттю віртуалізованої дійсності, і в разі потреби додатково проконсультуватися з іншими фахівцями (дитячим психологом, психіатром).

Отже, редагування коротких віршованих текстів для старших дошкільників нині передбачає особливий підхід та вносить у роботу редактора додаткові обов'язки: перевірку відповідності форми вірша текстовому навантаженню, відслідковування довершеності композиції тексту та його ритмомелодики, відслідковування рівня цілісності фактологічної інформації, встановлення органічного зв'язку між коротким віршованим текстом і стилістикою ілюстративного матеріалу.

Висновки

Віршований текст — багатопланова структура, що комплексно впливає на сприйняття юних чи-

тачів. Під час роботи з цими текстами редактор повинен враховувати основні психологічні особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку, а саме: вибудовування нових суспільних комунікативних каналів, початкове формування самооцінки, засвоєння моральних принципів, інтелектуальний ріст, розвиток перцептивних аспектів, що є ключовими у сприйнятті тексту.

У дослідженні узагальнено ключові компоненти сприйняття коротких віршованих текстів старшими дошкільниками, чия особистість нині формується під впливом електронних засобів комунікації, і ними є:

- інфантична картина світу (інфантичний віршований текст);
- оптично-знакова система (ідейна концепція вірша, графічна система, мовно-стилістичне оформлення);
- художньо-інформаційні структури (насиченість ілюстративним матеріалом, креолізовані тексти);

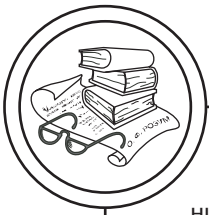
— ритмомелодика (ритм, рима, римування, віршування, строфіка).

Основні напрями роботи редактора в опрацюванні коротких віршованих текстів і проблеми, з якими він тепер стикається найчастіше, це: відповідність форми вірша текстовому навантаженню, довершеність композиції тексту та його ритмомелодика, рівень цілісності фактологічної інформації, органічний зв'язок між коротким віршованим текстом і стилістикою ілюстративного матеріалу.

Отже, короткий віршований текст — одна з найефективніших текстових форм сприйняття дитиною навколишнього світу. І від компетентності автора та кваліфікації редактора буде залежати механізм сприйняття такого тексту юними читачами. Орієнтуючись на особливості психологічного розвитку старших дошкільників, можна створити якісний читацький матеріал, що позитивно формуватиме дитяче світосприйняття.

Список використаної літератури

1. Кушнерова О. А. Віршований текст як результат зміненого стану свідомості автора / О. А. Кушнерова // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. Філологічна. 2012. Вип. 29. С. 102–106.
2. Eliopoulos T. D., Moffett T. S. The Everything Writing Poetry Book: A Practical Guide To Style, Structure, Form, And Expression. USA : Everything, 2005. 304 p. URL: <https://www.amazon.com/Everything-Writing-Poetry-Book-Expression/dp/1593373228> (Last accessed: 29.05.2022).
3. Ходаковська Н. Г. Віршований текст як об'єкт лінгвістичного дослідження / Н. Г. Ходаковська // World Science. 2020. Vol. 2, № (54). p. 52–58. DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/28022020/6941.
4. Chatton B. Using Poetry Across the Curriculum: Learning to Love Language. Libraries Unlimited, 2010. 264 p. URL: <https://www.amazon.com/Using-Poetry-Across-Curriculum-Learning/dp/1591586976> (Last accessed: 29.05.2022).
5. Забужанська І. Д. Системний характер поетичного ритму / І. Д. Забужанська // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер. Філологічні науки. 2015. Вип. 138. С. 585–589.
6. Архипова С. П. Основи андрагоніки: навч. посіб. Черкаси: Черкаський держ. ун-т ім. Б. Хмельницького, Ужгородський нац. ун-т, 2002. 92 с.

7. Кузьменко А. О. Лінгвоспецифічні властивості інфантичних віршованих текстів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 23 с.

8. Ваганова Н. А. Психологічне дослідження сприймання старшими дошкільниками художніх інформаційних структур / Н. А. Ваганова // Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2013. Вип. 17, т. 12. С. 46–53.

9. Загнітко А. П. Лінгвістика тексту: теорія і практикум: наук.-навч. посіб. / А. П. Загнітко. Донецьк: ДонНУ, 2006. 289 с.

10. Огар Е. І. Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки: навч. посіб. / Е. І. Огар. Львів: Аз-Арт, 2002. 161 с.

11. Мельник О. Я. Слово, образ, форма. Художньо-проектний інструментарій дитячої книжки-іграшки / О. Я. Мельник // Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2018. Вип. 35. С. 187–200.

References

1. Kushnierova, O. A. (2012). Virshovanyi tekst yak rezultat zminenoho stanu svidomosti avtora [The poetic text is the result of the author's altered state of consciousness]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu 'Ostrozka akademiia'*. Ser. *Filolohichna*, 29, 102–106 [in Ukrainian].

2. Eliopoulos, T. D., & Moffett, T. S. (2005). *The Everything Writing Poetry Book: A Practical Guide To Style, Structure, Form, And Expression*. USA: *Everything*, 304 p. Retrieved from <https://www.amazon.com/Everything-Writing-Poetry-Book-Expression/dp/1593373228> (Last accessed: 29.05.2022) [in English].

3. Khodakovska, N. H. (2020). Virshovanyi tekst yak ob'iekt linhvistychnoho doslidzhennia [A poetic text as an object of linguistic research]. *World Science*, Vol. 2, (54), 52–58. DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/28022020/6941 [in Ukrainian].

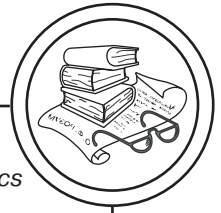
4. Chatton, B. (2010). Using Poetry Across the Curriculum: Learning to Love Language. *Libraries Unlimited*, 264 p. Retrieved from <https://www.amazon.com/Using-Poetry-Across-Curriculum-Learning/dp/1591586976> (Last accessed: 29.05.2022) [in English].

5. Zabuzhanska, I. D. (2015). Systemnyi kharakter poetychnoho rytmu [Systemic nature of poetic rhythm]. *Naukovi zapysky Kirovohradskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka*. Ser. *Filolohichni nauky*, 138, 585–589 [in Ukrainian].

6. Arkhypova, S. P. (2002). *Osnovy andrahoniky [The basics of andragogics]*. Cherkasy: Cherkaskyi derzh. un-t im. B. Khmelnytskoho, Uzhhorodskiy nats. un-t, 92 p. [in Ukrainian].

7. Kuzmenko, A. O. (2017). *Linhvospetsyfichni vlastyivosti infantychnykh virshovanykh tekstiv [Language-specific properties of infantile poetic texts]*. Zaporizhzhia, 23 p. [in Ukrainian].

8. Vahanova, N. A. (2013). Psykholohichne doslidzhennia sprymannia starshymy doshkiilnykamy khudozhnykh informatsiinykh struktur. Aktualni problemy psykholohii [A psychological study of the perception of artistic information structures by older preschoolers]. *Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuks NAPN Ukrainy*, 17, Vol. 12, 46–53 [in Ukrainian].

9. Zahnitko, A. P. (2006). *Linhvistyka tekstu: teoriia i praktykum [Linguistics of the text: theory and practice]*. Donetsk: DonNU, 289 p. [in Ukrainian].

10. Ohar, E. I. (2002). *Dytiacha knyha: problemy vydavnychoi pidhotovky [Children's book: problems of publishing preparation]*. Lviv: Az-Art, 161 p. [in Ukrainian].

11. Melnyk, O. Ya. (2018). Slovo, obraz, forma. Khudozhno-proektnyi instrumentarii dytiachoi knyzhky-ihrashky [Word, image, form. Art and design toolkit of a children's toy book]. *Visnyk Lvivskoi natsionalnoi akademii mystetstv*, 35, 187–200 [in Ukrainian].

Approaches to editing a short poetic text for older preschool children are described. The psychology of perception of this type of texts was studied, taking into account the perceptual features of the specified age category of readers. It has been proven that older preschoolers are psychologically tuned to the perception of images and therefore prefer short forms of poetic text with a predominance of illustrative material.

Keywords: short poetic text; editing; editor; model; perception; education; child psychology.

Надійшла до редакції 22.08.22